

Rehekuu
12. päiv
2017

Nummör
21 (397)

Leht mass 0,50 €

UMƏ LEHT

VANA - VÖROMAA RAHVA UMAN KEELLEN LEHT

Valpri Valdo: kitetü olku valimisõ!

Kae lk 2

Sügüsene suur Uma Lehe jutu- võistlus om vällä kuulutõt

Kae lk 2

Tütrigu ettearvamisõ peräst kattõ sõamehe mõök

Kae lk 4

Kalkuna Mari astus üles üten saami räppariga

Timahavaidsi hõimupäivi kavvan astus üles üts põnnõv duo: lava pääl saava kokko võrokõsõst folklaulja Kalkuna Mari ja saami räppar Ailu Valle. Kokko pandas kõlama võrokeeline regilaul ja põhäsaami-keeline räpp. Laulja omma seo suvi kõrra varrampa kah kuun üles astnu.

Kontsõrti saa kullõlda 20. rehekuul Tarton ja 21. rehekuul Tafnan. Teedüst kontsõrdi ja hõimupäivi kotsilõ saa fen-nougria.ee päält.

Joostas ja kõnnitas Lattiku rato pääl

19. rehekuul joostas ja kõnnitas jälki Lattiku Jaani rato pite. Nigu joba kombõs saanu, tetäs timahavagi läbi juuskminõ ja kõndminõ Lattiku sünnükotusõst Mägistel Lüllemäe vana kerigu mano. Tuu om tii, min-kast Lattiku Jaan om kirotanu uma kuulsa luu «Tiijuht», kon juhataja poiss mõist kõnõlda

kõigist pinnest, kiä tii pääl vasta võiva tulla.

Noid pinne joonisti Lüllemäe kandi latsõ ka timahava üles, pia naatas joonistuskonkursilõ jõudnuid töid hindama.

Vahtsõnõ tulõja tege Vöromaa süuke

Minevä nätäl peeti üle Eesti ettevõtlnädälit, vällä hõigati ka aasta ettevõtja. Vöro maakunnan sai aasta kõrdalännüs alostajas OÜ Vöromaa Maitsed, miä pakk võroperäst süüki.

«Meid and nominendis üles Vöromaa tüütukassa. Säälse inemise omma mi ettevõtõ luumisõ ja edimäidsi sammõ man olnu,» selef ettevõtõ üts umanik Karu Kadri.

OÜ Vöromaa Maitsed tege süvvä. Ku vajja, tuldass söõgi-ga paiga pääle (catering), tarõ-huuaol peetäs Vörol Kandlõ tiatripuhvetit. «Piämi parõmbas paiklikku tuurainõt ja kasvõ; piämi tähtsäs ummi juuri, tüuve ja lehti,» selef Karu Kadri.

UL

Pääle naas kuurõ kirjapandminõ V Umalõ Pido

Viiendä Uma Pido noodivihk om valmis saanu ja pääle nakkas kuurõ kirjapandminõ pidolõ. Hinnäst saa kirja panda kooni 1. joulukuuni 2017.

Pidolõ oodõttas laulma mudilaisi-, latsi-, poisikõisi-, naisi-, miihi- ja segäkuurõ Lõuna-Eesti maakundõst, kon kõidüs võro keele ni kultuuri-ga olõman. Oodõdu omma ka kõik koori, kiä laulu är opva ni võro keelest ja meelest üten lõunaestläisigä rõõmu tahtva tunda.

Egä koori kirjapandmisõs tulõ internetin täütä kirjapandmisleht Uma Pido kodolehe umapido.ee pääl.

Ökva valmis saanu lauluvihun omma seen pidolõ laulõtava laulu üten nuutõga. Kuurõlõ, kon latsõ laulva, mass pido noodivihk 3 eurot, suuri inemisi kuurõlõ 5 eurot. Koorijuhi saava uma vihu ilma rahalda. Ku kuur taht viil otsusta, kas tulla pidolõ vai mitte, om võimalik koorijuhi vihk kaemisõs saia.

Noodivihkõ saa:

• Vöro instituudist. Tulõ Tigasõ Merikesele ette kõlista 5691 6280.

• Põlva maavalitsusõst. Tulõ Põvvatu Heljele ette kõlista 5256 218.

• Tarto maavalitsusõst. Tulõ

Halliku Astridilõ ette kõlista 5649 1696.

• Postiga. Noodivihkõ hinnalõ lätt mano saatmisõ kulu.

Viiess Uma Pido tulõ 2. juunil 2018 Vöro Kubijal ja om võrokõisi kingitüs 100 aastaga vanotsõlõ Eesti Vabariigilõ. Samal aol tähüstedäs ka võrokõisi Uma Pido väikut juubõlit. Pido om seokõrd pühendet Vöromaa vanavanõmbilõ. Seokõrd valisi rahvas pido laulu vällä avaligul internetihääletusel. Ütenkuun ummi lemmiklaulõ hõisatõn tähistämi nii Eesti Vabariigi suurt ku Uma Pido väikut juubõlit.

UL

Noodivihu kaas.

MARGI MARTINI PILT

Taivauurja saava kokko

RAHMANI JAN

Seo nädälivaih saava Munamäe all Vaskna turismitalon kokko umas lõbus tähetiidüst uurva inemise. Peetäs hobiastronoomia süküspäivi.

Süküspäivi üts kõrraldaja, Rõugõ üüpildimiis Margi Martin seletäs, et kokko tulõva nuu, kiä omma huvitõdu, mis üüse taivan sünnüs. «Paiga pääle tulõva ka peris

tiidüsmehe, kelle käest saa täpsembäle taiva kotsilõ uuri,» kõnõlõs Margi Martin.

Süküspäivil plaanitas taivatoro pistü panda ja kaia, midä nätä om. «Ja mitte õnnõ üüse, päivä kah. Omma olõman eräle taivatoro, minka saa päivä taivast kaia nii, et silmäle haigõt ei tii,» seletäs Margi Martin.

Üts põnõvampi tegemiisi om tüütarõ, kon päävä aigu kaias üütaivast. «Pruugitas taivatoro, mis om tõsõl puul maaker-

rä. Üle interneti kaias, midä Austraalia taivan nätä om,» kõnõlõs Margi Martin.

A miä saa, ku pilve taivan omma? «Loodami, et ei olõ pilven, kuigi meil ilm om nigu om. A esiki ku midägi ei näe, omma meil põnõva ettekandõ ja loengu. Ja ma arva, et Austraalian õks om hää ilm,» jääs Margi Martin luutusrikkas.

Eesti astronoomia selts om väega pikkä aigu suvist kokkotulõkit tennü, no tetäs kokkosaa-

miisi ka keväjä ja sügüse. Seo kõrd saias kokko Vöromaal.

«Astronoomi tahtva, et mi olõs nii lõuna puul, ku saa, selle et lõuna puul om parõmb kaia, mis taivan om, om pümmemb. Siin Vöromaal mõtsu vahel om viil esieränis pümme,» lugõ Margi Martin üles seo paiga hää küle.

Täpsembät süküspäivi kavva saa kaia internetist kodolehe astronoomia.ee päält.

Urvastõ kerikun tetti valla näütüs viläpindrist

RAHMANI JAN

Timahava keväjä üle Eesti maha külvet saa teräviläpindre tegemiisist om valmis saanu näütüs, midä minevä pühapäävä Urvastõ kerikun edimäst kõrda näüdati.

Tahvlidõ pääl om ligi 50 pilti siimnide jagamisõst, külbmisest, vilä kasumisõst ja koristusõst. Man omma ka selgitüse, kon saa pikembält lukõ viie terävilä ja kolmõ kõdravilä sordi kotsilõ. Näüdüspindride pääl kasvatõdi säändsit sortõ: kesvä «Maali» ja «Ann», kaara «Kalle», suvõnissu «Voo-re» ja «Hiie», põldhernest «Kirke» ja «Mehis» ja põldupa «Jõgeva».

Algatusõ «100 teräviläpinärd» iistvõtja om agronuum Laiapea Heino. Timä üleskutsmisõ pääle tull kipõstõ 100 huvilist, kiä keväjä vilä kasuma panni. Laiapea Heino pidä uma algatusõ man kõgõ tähtsämäs tuud, et niimuudu saava inemise tarkust

RAHMANI JANI PILT

Näütüse vallategemine: agronuum Laiapea Heino seletäs huvilidsilõ, midä tahvlidõ pääl nätä saa.

viljust ja vilju kasvatamisõst. No and tarkust edesi ka algatusõst tett näütüs. «Teno kujondajalõ õnnõstu näütüs kinäste,» om Laiapea Heino rahul.

Urvastõ külade seldsi iistvidämisel valmis saanu näütüse kujond kunstnik Margna Epp. Täambädses om näütüs joba Urvastõst lännü, tä rändäs

Eestit pite, päämidselt kuulõn ja latsiaidun. Näütüse telmise soovist saa teedä anda meiliaadrõsi heinoprei@gmail.com pääle.

Inne valimiisi tetäs kipõstõ kehväste olnuid asjo kõrda.
Olnu valiimisi inämb, saanu vast kõik murrõ är klaaritus.

Kitetü olku valimisõ!

VALPRI VALDO, rahvaluulõ kogoja

Üle ei pāse – ku tahat bussiplatsi päält õkva Korõli sila mano vana Tarto tii pääle saia. No om näta, et sääli asi edesi liigus, peris õkva ei saa, a inämb suurt tsõõri piä-i kah ette võtma.

Kitetü olku valimisõ!
Hää kühl, jõudsõ Tartolt Võrolõ ja no ma kõnõlõgi tuust, mille peräst ma olõ tahtnu jo mitu kõrda liina-valitsustõ vai ajalehele vai kellele kirotõ (a laiskus om must kõvõmb tegelāne). Ja õnnõ teno valiimiisilõ ma no ei õiõnda, a KITÄ.

Kitetü olku valimisõ!
Ku tuu Petseri uulidsa pikendüs tetti Kapstamāe ala

kaubamaja mano, jummal tiid mitu aastakka tagasi, sis kai-võti üles Kapstamāe alomānõ viir, perv nii järsus, nii et mäest allaminek ja ülestulõk olf paras vast BMX-rattami-hile, a mitte vannulõ inemiisile, kiä Kapstamāelt puuti käüvä. Jah, määnegi käsipuu panti kah, a erosiuun sei maa mõlõmbalt puult tuud är, nii et käsipuuni kuigi es pāse, süvvä kraavi olli vaihõl. Mu uma vanõmba omma sääli aastit roninu, olõ sääli esi jumala võõrit vannu inemiisi avitanu. Olõ nānnü, ku sääli omma noorõki inemise persile sadanu. Ja no om tuu jama läbi. Kõik teno valiimiisilõ.

Kitetü olku valimisõ!

P.S. Valima ma muiduki lää, ei tiä viil, kedä. Ja ma vali Tarton, nii et minnu periselt nuu Võro liina ja Võromaa ehituse ja arõndusõ nigu-nii suurt ei mõota.

A. I have a dream.

Talvõl võinu tulla viil määndsegi väiku valimisõ. Ku sinnä Kapstamāe nõlva pääle pandas liivatõnn, sis ma vast kirotanu hinnāst Võro liina sisse ja lännü valima tõnnipandja partei puult. Selle et tuu nüüt maaha pant kivi-parkett lätt kõvāstrambidu lumõga maru niilbõs ja kõik vana jandall lätt edesi.

Sis viil. Istmise penke piāsi mano tegemä, vähembält marsruudil Kapstamāgi-keskliin.

Säändsit marsruutõ om Võro liinan nigu-nii viil, a ma kõnõlõ õnnõ tuust, kon ma uma silmäga olõ nānnü, et vana inemine piät vahepääl puud kallistama, et päält tuud sada miitret edesi kõndi joudnu.

Selgele omma mu Kapstamāe jm hädä õnnõ tükükene suurõ Võro liina ašost. A parhilla ma näegi egäl puul massinit ja ehitusmihi. Ergo – olnu inämb valiimisi, saanu kõigi tõisi murrõ kah är klaaritus.

Kitetü olku valimisõ!

Meistre omma iks meistre

Minevä nädäli lõpun olnu oppajidõ pääväl jäi kõrvu, kuis kõnõldi, et vanast nimmati koolioppajat kuulmeistres. Tuu tähendās, et meisres piät inemine tüüga saama, olõma innemb sell ja pipoiss.

Jumala õigõ jutt. Koolin saa lats uma elotsihi, om tähtsā, et nuu, kiä noorõlõ inemisele tuu kätte juhatasõ, omma uma ala meistre. Omma uma tüü häste selges opnu ja tegevā tuud hää meelega. Nii et meistretüü koolin om esierānis tähtsā.

A kõik muu tüü nõudva kah meistriid. Noid, kiä mõistva midāgi kättesaadu tüüga pääle naada ja tuud häste tetä. Om valiimiisi aig ja mõnikõrd paistus, et poliitikalõ vai volikokko või egäüts saia, huulmāda tuust, kas tā mõist sääli midāgi tetä. A tuu om niisama tüü, miä kah mõotas suurt hulka rahvast. Nii et hinnāst esindāmā tasus iks valli inemine, kiä saa volikogo tüüst arvo, om tuu pääle meistre.

RAHMANI JAN,
Uma Lehe päätoimõndaja

UMALEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävā.

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Mofovihk: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja: Jan Rahman, tel 56 922 841
jan@umaleht.ee
Abitoimõndaja: Kaile Kabun, info@umaleht.ee
Keeletoimõndaja: Laivi Org, laivi.org@wi.ee
Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster,
latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:
Tiia Allas, Külli Eichenbaum,
Aapo Ilves, Kaido Kama,
Ülle Kauksi, Rainer Kuuba,
Evar Saar.

Vällāndaja: SA Kultuurileht, kl.ee
Tellmine: Express Post AS, tellimine.ee

Sulõ terävās! Uma Lehe jutuvõistlus uut vahtsit umakeelitsit juttõ

a mul oll hoo-bis sääne lugu. Võta pleiāts peio vai istu arvudi taadõ ja panõ uma lugu kirja. Inemise avastasõ elo joosul hindān vahtsit andit, vast olõt sa üts, kink sisse kirotajapilāne kākütü om.

Võistlusjuttõ sordi:

1. Periselt elon juhtunu nalalinõ vai tõsinõ lugu

Lugu, miä om olnu kas nalalinõ, oppusõga, saatuslik vai muido umma muudu. Juhtuminõ olku peri kas hindā vai mõnõ tutvā-sõbra perrest, umast külāst-liinast, bussist, tüükotussõst... Lugu piāsi olõma juhtunu kas kirotaja hindā vai mõnõ tutvā inemisega vai olõma päält kuultu-nāttü.

2. Lugu, midä periselt es juhtu

Mõnõ lugu omma tegünü inemise pää seen: nättü unõn vai määndsestki juhtunust asast edesi mõtõldu, kuimuudu olõs võinu olla. Mõnikõrd ei saaki periselt arvo, om taa lugu

juhtunu vai vällä mõtõldu. A lugu om jo iks olõman, kasvai kirotaja pää seen. Peräkõrd om hää lugu?

3. Tervüisi tõsõst ilmast

Kas om kuigimuudu (unõn vai elon) kokko pututu karonuga viil päält timā kuulmist. Vai om nättü midāgi muud, midä hariligult peetas ilmvõimalda luus: nättü mõnt tunti vai muud seletāmāldā kujjo. Vai om mõni asi esihindāst ütest paigast tõistõ kõndnu.

Teema om vällä pakutu kuuntüün Eesti rahvaluulõ arhiiviga.

4. Maolda nali

Ku meelen mõlgus mõni hää ja tsipa ulf, või-olla ka kulunu nali, sis noid või kah jutuvõistlusõlõ saata.

Inne luu kirotamist lugõgõ läbi seo oppus:

Egä inemine või saata võistlusõlõ kooni kümme juttu. Jutt ei või olla inne mõnõn tõsõn lehen vai raamatun är trükkit ega internetti üles pant. Lugu võinu olla mõistligu pikusõga, mitte pikemb ku üts arvudilehekülg (3500

tähemārki, 700 sõnna). A või ka lühembā jutu kirotõ.

Ku pään om hää jutt, a saa-i vai mõista-i taad kirja panda, sis kõlista tel 782 2221 vai 5692 2841. Mārgimi vällä, kuimuudu lugu iks kirja saanu.

Egä jutu mano kirotagõ kimmāhe uma nimi, aadrõs ja telehvoninumõr! Ku tahati, et lehen trükkitāsi ti tõnõ (vällāmõtõld) nimi, kirotagõ tuu suuv erāle luu lõppu mano!

Oodami juttõ nikani ku 24.11.2017. Jutu saatkõ info@umaleht.ee pääle vai Uma Leht, Tartu 48, 65609 Võro liin). Tunnisõna: jutuvõistlus.

Parõmba jutu saava preemiā. Kõik kirotaja saava tenõtāhes Võro-Seto tähtraamad.

Ja hõi-hõi, koolilatsõ üle Vana-Võromaa ja kavvõmbal kah! Timahavanõ koolilatsi kirätõie võistlus «Mino Võromaa» uut ütlenlūūjūt. No saava koolilatsõ ummi võrokeelitsit juttõ saata Uma Lehe jutuvõistlusõ aol ja teemas või valli ka midāgi taa jutuvõistlusõ umist. Parõmba kirätüü pandas internetti

üles, egä viie aasta takast plaanitas trükki kõgõ parõmbist tõiest kogomik.

Üten Uma Lehe jutuvõistlusõga kuulutas Võro Instituut vällä 31. latsi ja nuuri võrokiilside kirätõie võistlusõ «**Mino Võromaa**».

Oodami võistlusõlõ kõiksugutsit kirätõid: juttõ, luulõtuisi, nalajuttõ, näütemāngõ, katõkõnnit, mārgotuisi, laulõ jne. Timahava saava latsõ ja noorõ valli kuvvõ teema hulgast. **A olõs hää, ku kirätüül olõs uma mõtõld päälkiri (tuu tähändās, et teema ei olõ üteliidsi jutu päälkiri).** Kimmāle või kirotõ ka vabal teemal, niisama **Uma Lehe jutuvõistlusõl vällä pakutul teemal.** Hinnatas vannusõrühmi perrā (I-III, IV-VI, VII-IX ja X-XII klass).

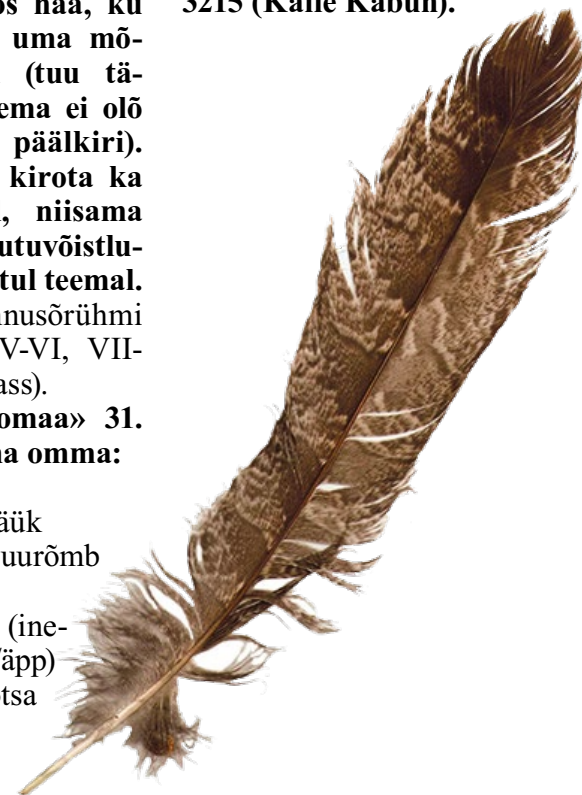
«**Mino Võromaa**» 31. võistlusõ teema omma: Mu koolitii Äpārdünü...kākü Mu kõgõ suurõmb suuv Vigurit täüs... (inemine/lats/ellāi/āpp) Pand i-le pää otsa Mu uma pido

Oodami latsi ja nuuri võistlustõid **novvembri 24. päävās** meili pääle kaile.kabun@wi.ee.

Üts osavõtja või saata võistlusõlõ kooni kolm tüüd. **Ku tüüd kuigi meili pääle saata ei saa, või käsikirā tuvva-saata Võro Instituuti (Tartu 48, 65609 Võro).**

Parõmba kirotaja saava avvohinna. Lähembält saa võistlusõ kotsilõ küssü tel 525 3215 (Kaile Kabun).

Hõi, vana kirotaja! Sa olõt seod kuulutust joba uutnu! Uma Lehe 14. jutuvõistlus om no vällä kuulutõt. Ku sul om rahvalõ kõnõlda mõni põnnõv, lustilinõ vai halus õkva elost peri jutt, saada tuu Uma Lehe 14. jutuvõistlusõlõ. Parõmba kirätükü saava avvohinna ja hää jutu trükümi lehen är 2018. aastaga joosul.
Hõi, vahtsõnõ kirotaja! Sa olõt lugõnu Umast Lehest naid jutuvõistlusõ juttõ ja mõtõlmu, et kae,

Naksikõisi rata pite

RAHMANI JAN

«Nuhutami tsipakõsõ paigavaimu,» juhatas Allasõ Tiia sisse võro keele ja kultuuri oppajidõ matka Luhamõtsa ja Roosiku kanti, kiramiis Jaigi Juhani noorõpõlvõratu pääle. Om rehekuu edimäne puulpäiv ja katskummend oppajat ja muud huvilist omma, seerigu jalan, Luhamõtsa küllä jõudnu.

«Kel kaarnakivi ütten, tuu telgu hääd ilma, et mi vihma kätte es jäänu,» and Allasõ Tiia käsu kätte. Kiäki ei üttele midägi. Om jo selge, et ku sul om kaarnakivi, sis tasus olla vakka, et tuust kuulsus ülearvo lakja es lännu.

Luhamõtsa külän uut matkalliisi iin nuur miis Otsingu Henri. Tä om seo keväjä uma töösõpoolõga Luhamõtsa küllä kolinu ja märgotas no, kuis taa kant võinu rohkõmb ello sisse võtta. Henri om opnu filosoofiat ja om päält siiäkanti kolimist uurnu Jaigi kirotdõuid raamatit. Henri arvas, et Jaigi kirotdõdu tondikõsõ omma küländ põnõva, et inemise mujjaltsi seod kanti kaema tulnu. Täambä käümi läbi üte osa Jaigi Juhani koolitiid, läämi läbi mõtsa ja kaemi, kas mõni säni vai naksikõnõ kah mõtsan hinnäst näütäs.

Mõtsa minek

Mõtsa sisse minek lätt üttest taluhoovist läbi. Näemi kanu ja aiamaad, kapsta omma viil võtmada. Ja sis tulõ mõts. Üts nuur petäi kasus mõtsa väretin, häste kõvvõr. Kas tii tulõ kah käänüline?

A tii läbi mõtsa om küländ sirgõ. Vihma om sadanu, traktori sissõsõidõdu jälle omma mõnõ paiga pääl vett täüs. Seerigu avitasõ noist kuiva jalaga müüdä saia.

Henri imä Otsingu Marit vidä Eestin Gaia kuuli. Tuu om säänestmuudu latsi oppaminõ, kon kõnõldas inämb luudusõst ja perimüsest. Marit om kah matkaliisiga ütten tulnu ja seletäs no, et mi võinu naada juttu kõnõlõma. Niimuudu, et üts alostas ja tõõnõ kõnõlõs edesi. Latsilõ sääne asi väega miildüvät, esieränis luudusõn kõnõldu jutu. Proovimi, a jutt ei taha tulla.

Tii om iks viil sirgõ, tii veeren mõnõ seene. Puraskit ei näe. Naksikõisi, sänni vai mõnt pudõlitontti kah ei trehvä.

Ei saa üle Mustajõõ

A mul om tsipa hirm pääl. Kuigimuudu olõ arvo saanu, et mi piät minemä Mustajõõst üle. A kuis om sis tuu Mustajõõ hiinlasõga?

Mustajõõ hiinlanõ om kah ütts Jaigi tegeläne. Tuu om Vabahussõa aigu Mustajõõkkõ uppunu hiinlanõ, kiä no hinnäst näütämän käü. Ja mitte niisamatõ hiidütämän, timä tege peris kurja. Ku läät üle kitsa sillakõsõ vai puu, sis või ta pääjõõst vällä aia ja uma hamba sullõ siirde lüvvä.

Om nätä, et kedägi tõist tuu hiinlanõ ei hiidütä. Arvada nä tiiäki ei, et sääne tegeläne iin uuta või. Mis ma piäs tegemä? Tõisi hoiatama? Äkki läävä tuust närvi ja ku sääne kamp närvin om, sis kiä tiid, kui muudu sääne asi lõppõda või. Proovi hinnäst tõisist iinpuul hoita, et ku hädä nakkas kätte tulõma, saanu viil midägi tetä.

Musta jõkõ ei tulõ. Mõts saa otsa ja tulõ nurm, kost vilii är om võet. Inne tuud om kõrras määnegi väiku essütäjä suurõ jao rahvast tõistõ tsihti veenu, a tuu om olnu nuur, arvada essütäjä poig (Kutsik? Vasik? Kuimuudu essütäjä latsi kutsutas?). No olõmi õigõt tsihti võtman, ku saami arvo, et osa matkaliisi om siski puudu.

Telefoni võetas karmanist ja

RAHMANI JANI PILT

Matkalisõ omma mõtsast läbi saanu. Otsingu Henri, kiä paistus pildi pääl vällä nigu kalamiis, kiä umma suurt saaki näütäs, kõnõlõs hoobis Jaigi tondikõisist vai minkastki kolmandast.

naatas puuduolõjiti takan otsma. Omma olõman, jäänu üte kikkaseeneplatsikõsõ mano perämäidsi kõllatsit suutäüsi üles võtma.

Edesi lätt tii üle nurmõ ja joba paistus mõni külämaja. No ei olõ küll päsemist, Mustajõõgi om iin, jõvva mõtõlda. A jõkõ ei tulõ. Ütekõrraga olõmi asfaltii pääl välän ja ma olõ umast essütüsist arvu saanu. Olõmi kõndnu kõik aig niimuudu, et Mustajõõgi jääs kurrakätt.

Jalutami tsipa ja joba paistuski verevide telliskivisainuga maja.

Sokolaadivabrik koolin

Lepistü koolimajan käve koolioppus kooni 2008. aasta-

ni. Sis jäi maja tühäs, a täambä omma aho jälleki lämmäs kütetü. No tetäs tan sokolaati ja peetas väikut kohvikut. Viie latsõga Alevi pere om majalõ elo sisse puhknu.

Matkalisõ saava kohvitõrõn jalgu puhada ja umist Jaigi-kõgõmuusist kõnõlda. Paisutus, et inemiisil om, minkast kõnõlda, jutt taha ei sukugi otsa saia. A kõgõst taast jutust jääs sõgla pääle, et Jaigi kirotdõdu tondi ja tondikõsõ omma väärt, et näid kuigi inämb vällä näüdädä. Kasvai tuusama raa pääl, mille mi õkva läbi käünü olõmi.

Käük Jaigi rata pite nakkas läbi saama. Paigavaimu om kõvastõ tunda saadu. Ja vihma muidugi es sata. Tuu ei saa

Võrokeeline tahvli inneskidse Lepistü koolimaja saina pääl Roosikul and teedä, et Jaik om tan majan koolitar-kust saanu.

tähendä muud, ku kinkalgi iks olf kaarnakivi ütten ja tä silest tuud ja suuvsõ, et vihma es tulnu. A kinkal tuu kivikene ütten olf, tuud es saaki seokõrd teedä.

Kõvvõr nuur petäi kuulutas ette, et iin om kõvvõr ja keerolinõ mõtsatii.

Vana pilt kõnõlõs

Hindäst tettü piltpostkaart

Täämbädse pildi pääl om Plaksi August, kiä sündü 1895. aastagal Haanin Kurgjärve külän.

Tä oppõ Kokõ vallakoolin, Rõugõ kihlkunnakoolin ja lätõ Võro 4klassilidsõ liinakooli lõputunnistusõga Tartohe Treffneri gümnaasiummi opma.

Ei olõ midägi vahtsõt tan ilman – täambägi valiva pallo võrokõsõ Treffneri kooli!

1918. aastagal lätõ tä õigus-tiidüst opma ja ildampa tulf Võrolõ ja olf tan notar.

Augustil olf kommõ tetä hindäst piltpostkaartõ ja sis nuu kodo saata. Es olõ tuul aol jo internetti, Mofovihku ja muud säänest.

A seo, sada aastakka tagasi posti pant kaardi pääl kirotas August, et saat üte pildi, kon hinnäst härmoonikuga üles võtt. Viil om kaardi pääl juttu, et liha om otsan ja tulõ paastu pitä. Koolin lätt häste, pühapäivilde käü apteegin (arvada

PILT OM PERI VANA-VÖROMAA KULTUURIKUA MUUSÕUMIST

tüül).

Juttu om üttest tutvast tütärlatsõst, kiä mehele lätõ, ja muidu elost, miä lätt rahulidsõlt. August luut, et talv lätt kah rahulidsõlt müüdä, ja tervitäs kõiki süäemest.

Olõ-i tan ilman midägi vahtsõt: elo-olo om lännu parõmbas, a koolilatsi murrõ ja mõttõ olõs nigu täambä kirja pantu.

RUUSMAA ARTHUR,

Vana-Võromaa muusõuumõõ päävarahõitja

Parõmb sũgũse tsungi ku keväjä kündä

TROLLA TIIA, aidnik

Sũkũs om tävven huun, a aiapidäja saa-i hinnäst kuigi viil sällũlde sãngũ visada. Nãpu iks sũũtvã viil mulla perrã. Mõnõ kotusõ pääl om edimãne kũlm joba uma tũũ tennũ ja kirivã lõunamaisõ häitsme ãr kũlmãnu. A tuust olõ-i hullu, seo aasta omgi sũkũs pikãlt lasknu nãide ilost hãdmiilt tunda.

Ku olõt ãrhãitsenũ ja kũlmã ãrvõdu häitsme komposti visanu, sõs om iks ütte-tõist, midã saat viil inne talvõ uma aian ãr tetã.

Üts, miã tulõ hoolõga üle kaia, om hirmsa umbrohi, miã vasta sũkũst hirmsadõ võimust võtt. Tuu om võõrkakar ehk tõsõ nimega Brežnevi hain. Tsillũkõisi karikakra muudu häitsmidega, maru võimsa juurõpuhmaga pããltkaia sũũldã hainakõnõ. A ku tã su aida om joba jõudnu, sõs lätt õnnõ paar aastat müüdã ja kõik kotussõ omma tedã täüs. Edimãne kũlm võtt tã kũl ãr, a siimne saava iks valmis. Tollõ haina vasta avitas õnnõ ropp vällä-

kakminõ vai niitmine ja päãle tuud tohe-i taad haina põllu päãle jãtta vai komposti visada. Ma esi korja nã kokko ja vii palotamisunigu päãle. Ku sa tahat taad haina kuigimuudu kontrolli all hoita, sõs piãt uman aian aasta läbi nigu inspektri umbre kaema, egã häitsme vällä kakma ja ãr hãõtãmã. Sõs om määnegi luutus, et sa iks esi olõt uma aia peremiis.

Muro niitmine om terve tiidũs. Tuust tulõ ka iks paar sõnna kirota. Inne lummõ olõs hãã muro kõrra viil ãr niitã, a tsipa korõmbalt ku sa harinu olõt. Pallo korõgõs tohe-i kah jãttã, sõs võiva egãsugudsõ mädãnigu su muro seest kevãjãs tũkũ vällä haugada. Maahasadanu puulehe võit ka julgõhe muronitjãga murolõ vãetũses laskõ. Vai ku sullõ vãega miildũs nãid riibu, sõs vii nã iks komposti vai põllu päãle rammus. Ku vãega rassõ maa om, sõs and õhku mano, ja ku pallo liivanõ, sõs om, mille kũlge ramm saa pidãmã jãã.

Aiamaa päãle tasus viiã ka kõik tuhk, ku sa olõ-i määnestki plastmassi uman ahon palotanu. Miã olõ-i hãã ei tuhalõ, ei aholõ. Kõlbas nii nõglapuu- ku lehtpuu-

tuhk. Lehtpuutuhk om su kõgõ kallimb vara ja õnnõ ulf pill tã kohegi mulku vai viil hullõmb – pand prũgũkasti. Lõuna-Eesti mulla omma kõik vãega happõlidsõ. Suurõmbalõ jaolõ kasvõlõ miildũs neutraalnõ muld ja happõlidsõ mulla seen jããse nã hanku vai kasu-i sukugi.

Sũgũsene tsungminõ om parõmb ku kevãjãne kũndmine. Ja nii omgi, tii vai vahtsõaastãũil tã tũũ ãr. Nii hãõtãt ãr haina ja kahotegijã. Ku viil tsipakõsõ sitta ka inne mulla kããndmist saat anda, sõs saat vahtsõl aastal rõõmuga kaia, ku kasvu huuga kasusõ.

Jutus om tulnu, et mis tetã ãrhãidsenũisi häitsmidega. Ma olõ tuud miilt, et tõnõkõrd tasus laisk kah olla. Ma lõigu uman aian ãr tagasi kevãjã. Toda tuuperãst, et varrõ hoitva hãste lummõ, tuud veidũkest, miã tulõ. ãrlõigutut vart pite saa vesi hãste kasvu sũãme mano ja sõs tã sããl kũlmetãs ja määttãs, miã jõud. Nii võit uma suurõ hoolitsusõga hoobis kõvva kurja tetã. Lisas saava tsirgu talvõl siimnit sũvvã ja tasus om su aid mõnõl hãrmãhum-

mogul ku ütts muinasjutt.

Istutamistõid võit tetã nii kavva, ku lapju maa sisse lætt. Istuta saa kõkkõ, vilãpuid ku mafapuhmõ, häitsmit ku lillisibulit. Ku sa sibula iks inne maa kũlmãmist maaha saat, sõs võit kevãjã häitsmit kah nãtä. Kõiksugumadsõ õmbreitutamisõ tũũ võit ka sũgũse ãr tetã. Kuldreegli õtles, et kõik, miã häitses sũgũse, istuta umbre kevãjã ja vastapite.

Kae viil aian umbre, vast om mõni maiguhain vai mafakõnõ, mille saat ãr kuivata vai kũlmãkappi panda. Petersell, leeskputk – tuul kõlbasõ juurõ kah, vehverments, mõroritka juurõ, kibuvitsa- ja pihlamaõa, ubina. Ku hãã tunnõ sõs talvõl om, ku umast aias kõfadu hainu tsãi vai sõõgi sisse saat tsusada.

Kimmãhe om viil sada muud tũũd, miã tulõ-i inne miilde, ku ilda om. A sõs vast omgi hãã talvõl læmmã aho man pleiãts ja papõr kãtte võtta ja uma vahtsõ aasta plaani aia jaos kirja panda. Papõr kaos kũll tuus aos ãr, ku taad vaia om, a ku joba läbi sai kirotdõus, kũl sõs tulõ õigõ ao man miilde kah.

Ettearvamisõ peräst kattõ mõök

NÕLVAKU KAIE

Taa jutu kõnõl Harglõ murdõ kirjapandjailõ päält kolmõkümne aasta tagasi Uibu Ella Mõnistõ vallast Kuutsi küläst, kiä oll' esi sis päält säitsmekümne ja oll' kuulunu luku latsõn uma imä käest.

Vanast tsaariaigu võeti nuuri mehi nekrutis õks väega pikäs aos, ka katõkümne viies aastas. Tuud ei tiia, kas miis, kellest jutt, nii kaugõ kroonun oll', aga taal jäi pruut uutma, et ku poiss aastõidõ peräst tagasi tulõ, tegevä pulma.

Kommõ vana aasta õdagu tulõvikku ette arvada ei olõ põra enämb nii moodun nigu vast sada aastaigu tagasi. Önnõ valamist viil tundas, a vanast tetti õks egäsugumatsi kunstõ.

Noorõ tütrigu lätsi aasta viimätsel õdagul ütsindä sanna vai aita, konh häste pümme oll', ennegi üts küünel võisõ palada, ja kaie sääl piiglide. Kiä piiglin nätä oll', tuu pedi tütrigu tulõvanõ miis olõma. Ennegi säällä takka es tohe piiglide vahtja kaia, muidu lätt halvastõ.

Tuusama tütrik, kel peigmiis kroonun, oll' nii etev, et

tahtsõ kah õks pruuvi, kas tulõ tuusama poiss piiglide. Lätõ vana aasta õdagu ütsindä aita, pand' küündle palama, sääd' piigli rõivakirstu pääle... ja näkk piiglin umma peigmiist, uhkõ mundri sällän ja mõök puusa pääl. Tütrik hiitü nii, et unõf ärä, et säällä takka kaia ei tohe. Nigu tä kai, kattõ peigmehe kuju piiglist, a mõök sattõ kolinal aidapõrmadulõ maha!

Tütrik es julgu kellegi kõnõlda, mea tä tekk ja mis sündü. Tä kärke mõõga kirstu rõivõidõ ala.

Aasta lätsi, peigmiis pääsi kodu, tetti pulma ja kõik oll' häste, nikagu ütskõrd juhtu peremiis medägi aidast rõivakirstust otsma ja löüse säält mõõga. Nüüd tull' taal naasõga hirmudu suur pahandus. Naanõ pedi üles tunnistama, mäenest kunsti tä tütrigun tekk. Miis oll' nii pahanu, et lätt vai minemä, selle et taal oll' kroonun mõök ärä kaonu ja tedä taheti säältse suurõ essümise iist tribunali ala anda ja maha laskõ. Önnõkombõl viil anti andis, selle et taa kõik aig väega kõrralik soldat oll' ollu.

KOHA PRIIDU TSEHKENDÜS

Lakjaajamisõ säädüs

Kuuli raadiost, et kokko elämine keeletäs är. Riigikogo taht tuu säädüse, minka inemise kokko ellä võiva, är keeldä. Kae ku palfo säädüsest üle astjõit sõs meil om!

Palfokõnõ sõs parhilla noid ammõtlikult paari pantuid om. Inämbüs eläse niisama kokko. A ku tuu om säädüse vasta, mis sõs noist saa? Pandas kinnimajja vai?

Üts tark miis ütelf viil, et piiblih olõ-i kah ütfe ja tõist kiräh, mis lupassi kokko ellä. A ma olõ piiblit lugõnu ja sääl ei olõ

kiräh ei internetti ega karmanitelefoni. Ja ütski riigikogalanõ olõ-i ütelnü, et nuu piäs är kiildmä.

Önnõ uulidsa viin

Viil kuuli raadiost, et Lätist viina vidäjä omma nii palfo rahha kokko saanu, et omma no naanu tugõma Eesti kõgõ rohkõmb kaetut saadõt televisioonih. Ja tuu iist saava nä umma ärri inemiisile päähä mäari.

Ku muidu viil kõik pensionäri es tiia, et viina piä-i poodist otsma, a tulõ otsi mõni tutva,

kiä Lätimaa vahet käü, sõs egä puulpäiv opatas tuud no telekast inne päävauudissit. Tetäs puust ette ja värmitäs vereväs kah. Ma tiia-i önnõ, kas mi Önnõ uulidsa pääl müü viina Allan vai Jürka.

A tuud ma tiia, et ma esi olõ-i viil ütfege tuud lõunast peri pudõlit saanu. Käve suvõl eski Lätih, a es mõista säält midägi osta. Puut nigu puut iks. A tull' vällä, et nuu õigõ poodi olõki-i Lätih, nuu omma önnõ piiri pääl. Nii ei jõvvaki nuu turistõ hordi periselt Lätti ja ei näeki õigõgõ liisna varbaga lätläst.

MUDA MARI

Maolda nali

Mõni nali om nii maolda, et aja peris naardma. Toimõndaja om üte säändse siia vällä valinu.

Ei saa rummi juuva

Om joba küländ üü, ku väsünü pidolinõ kõrtsi astus.

«Ma taha kokaga rummi juuva!»

Kõrdsimiis lätt kohegi taadõpoolõ ja tulõ pia tagasi.

«Ei saa!»

«Mille?»

«Kokk om joba kodo är lännü.»

Latsilõ

Vastus saada' üte nädäli joosul meiliaadrõssi pääle latsinukk@umaleht.ee.

Vastussõ mano panõ' kirja uma nimi, vannus ja kimmähe ka postiaadrõs.

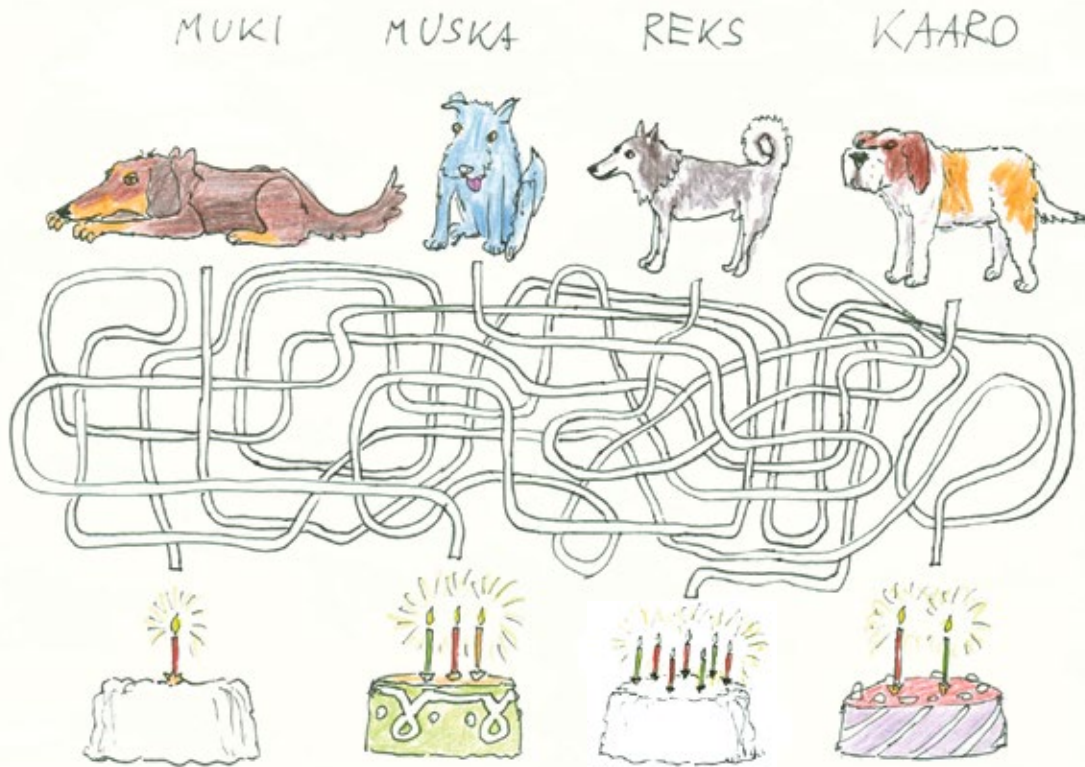
Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeelitsit latsiraamatit vai plaatõ.

Latsinukka tugõva' Võro Instituut ja Võro selts VKKF.

Mineväkõrdnõ vastus: UBINAUKUUK

Avvuhinna saa KURÕ LAUR (8) Sulaoja küläst.

Otsi' perrä, ku vana' omma' naa' pini'!

SAARÕ EVARI TSEHKENDÜSE

Valigõ minno!

Valimisõ omma väega tähtsä. Inemine saa egä nellä aasta takast valli, ku suurõ sita sisse tä ast. Ku õkva vällä üldä, sis valli om, kas mul lätt järgmäde neli aastat sitastõ vai väega sitastõ.

Sitastõga olõmi harinu, sitastõolõk paistus eestläsele nii, nigu olõsi kõik häste. Selle et häste ei olõ tan ilmangi olnu.

Ma ei soovida ülepää eräkundõ perrä valli. Kotusõpäälist ello juhtva ja vidävä uma nuka inemise, tutva inemise. Ku om teedä, et inemine om tubli ja ašalik, varastat veidemb ku tõsõ, või olla, et ei varasta sukugi, millen sõs küsimüs? Tubli inemine tulõ pukki panda. Olkõ sots vai reformikas vai kes taht. Ületshe kaia, parteina ei kõlba nä ütski, a ku inemine om normaalnõ, sõs tä omgi normaalnõ. Mullõ suurõn plaanin ei miildü sotsi, a Padar, Allas ja Järvelill näütüses omma mõistligu mehe, nii et kõik om nii, kuis võtta. Kõgõ tähtsämb om, et koton olõs iinotsan uma ja hää inemine.

Hää inemine ei olõ kimmäle tuu, kiä umasuukaejit kiusas. Midä nä halva omma tennü? Mõni sussõrdas suuri altkäemasõga, mõotas kinnisvaratehingit, a ku rahvuslikku süüdläst otsma naatas, sõs omma neo umasuukaeja. Nimä es võta sadama alt miljonidõ iist altkäemassõ, es tegele maavahetusõga, es sussõrda praamiliiklusõga. Nä es alos-

RUITLASÕ OLAVI, kõgõ parõmb kandidaat

ta edimäst ega tõist maailmasõta, es viska Hiroshimalõ ja Nagasakilõ tuumapommõ. Umasuukaeja omma önnõ ohus traditsiooniliidsilõ pereväärtüsilõ. Ku küssü umasuukaejidõ vihkaajidõ käest, mis neo traditsiooniliidsõ pereväärtüse omma, sõs om näil suu kinni ja laian

lastun tulõ vällä, et ku tsuskat õigõhe mulku, sõs olõt õigõ inemine. Nii lihtsä seo asi no kah ei olõ.

Valimiisi aol õks hirmutõdas. Ku sa meid ei vali, sõs tulõva Vinne väe, umasuukaeja ja islamipagulasõ. Ma soovida mõosambalt hirmuta! Ku sa meid ei vali, sõs tulõ Pihkva takast Vinne islamipagulasist-umasuukaejist-hindätapa-terroristest dessant ja kõik mi traditsiooniliidsõ pereväärtüse kantas vasta mi tahtmist üle mi tõistõ mulku. Ku islam tulõ, sõs keeletäs juuminõ kah är, moslem joht juuva ei või. Mi traditsioonilindõ riidiõdagunõ pummõlung ja naasõpesmine võiva niimuudu vällä koolda.

Valigõ hindä kõrvalt süämege inemine! Ärke eräkunna pääle mõtõlgõ. Om vaia inemiisi, kes tegevä asjo ja avitasõ süäme perrä, ei hirmuda määndsegi utopiaga ja ei aja muud paska. Valigõ minno! Ma olõ inemine, kiä teid mua seest vällä nõst ja puhtas mõsk!

Ah õigõ, kurat... ma seekõrd jo ei kandeeri...

Tossu Tilda pajatusõ

Vesi võtt jala nõrgas

Külän elli kolm lõbusat sõpra: Ruudi, Vulli ja Kusti. Näile miildü viinakõist visada. A är es vao nä külh kunagi. Säändse truksa Eesti mehe.

Ütskõrd sügüse, ku kardokavõtja lõunatunni pei, olli kolm sõpra äkki kaonu. Ku tüü jäl edesi lätõ, olli mehe vahtsõst platsin ja väega hään tujon.

Tüüd teivä nä tõisiga ütten, a kiil suun käve kipõlt ja jala all olli nõrgavõitu. Mehe seledi, et süüdü om tuu lumbi vesi, kost nä olli joonu. Tõõsõ kardokavõtja naari ja kiti perrä. Kõik tiidse, et tuu lump oll' viinaputõl, mille sõbra olli tühäs joonu.

A ütõ putõl kõvuu mihi es

murra. Ja tuul ammudõl närotõsõl kolhoosiaol lätõ teno nalamiihile tüügi lõbusambalt.

Lahutust es tulõ

Rahvakohus arof abielolahutusõ avaldust. Kohtunik küsse naasõ käest, mille tä ülepää joodikulõ mehele lätõ. Naanõ selef hindä kaitsõs: «Ma sai arvu külh, et miis om egä jumala päiv puõn. A ma mõtli sis, et täl om väega hää teenistüs, ku nii palfo juuva saa.»

Kohus arof asja ja lõüde, et abiello ei lahutõda. Kohtukuludõ masminõ võtt palfo rahha är, viina jaos jääs mehele veidü. Mine viil tiia, vast tulõvikun nakkas tä kah suurõmbat rahha tiinnmä.

Kuuluda

Teemi elektritõid. Tel 520 5016.

Telli Eesti lipu, vimpli, varda ja vardahoitja e-poodist: www.lipuvabrik.ee. Kauba saat kätte 24 tunni / 1 tüüpäväga.

Telli Uma Leht Võromaalt peri sõbralõ, tutvalõ vai sugulasõilõ!

6 kuud - 6 €, 12 kuud - 12 €, e-arvõ püsिमassuleping 0.85 €.

Telli saa ExpressPostist:

tellimine.ee/umaleht

vai

postkontorist.

Vällämaalõ 12 kuud: Euroopahe 129 €, kavvõmbahe 143 €.

Telli saa: ajakirjandus.ke.ee.

Ku tellit leht olõ-i postkasti tulnu, andkõ teedä SALõ Kultuurileht: marika@kl.ee, tel 683 3133

Kae' võrokeelitsit JÄNO-JUSSI MULTIKIT: <http://wi.werro.ee/lastekas/>

Võrokeeline raadiosaadõ
«Vahtsõmbat Võromaalt!»
Vikerraadion egä neläpävä kell 17.05.